
NEMZETI ÉS NEMZETISÉGI IRODALMAK

„...a magyar irodalom Mikes Kelemenje”

Dávid Gyula: Tamási Áron a Bolyai Egyetemen 1956 októberében. = Székelyföld. 20. évf. 2016. 10. sz. 45 – 63 p.

Dávid Gyula előadása a kolozsvári Magyar Könyvnapokon hangzott el a Minerva Ház Tamási Áron konferenciáján 2016. május 13-án. Sok évtized távolából már többen is felidéztek az akkor ott jelenlévők közül, de megannyi, feledésbe merült részlet még Tamási Áron egykori kolozsvári házigazdájának Jordáky Lajosnak 1988-ban publikált naplója után is csak napjainkban vált ismertté, amikor kutathatóvá váltak az 1957 – 1958-as politikai perek iratai. Tamási Áron kolozsvári tartózkodásának eseményeit ezekből a forrásokból állítja össze a szerző.

Tamási Áron 1944. október 8.-án, néhány nappal Kolozsvár szovjet kézre kerülése előtt hagyta el Erdélyt. A fő ok, hogy a zsidó deportálások alól mentességet kapott felesége, Salgó Magdolna és annak szülei sorsát biztosítottabbnak vélte Budapesten. Majd a kibontakozó magyarországi demokratizálódásban politikai szerepet vállalva a Független Kisgazdapártban hasznosabbnak érezte maradni, mint hazatérni. Ugyanakkor Erdélyben is véget értek a koalíciós idők és a kolozsvári baloldali sajtóban már támadás jelenik meg ellene, amely jelzi, hogy mire számíthat, ha hallgat a hazahívó szóra.

Sztálin halálát követő „olvasás” során a magyarországi kultúrpolitikában beállott változás során Tamási körül is enyhült a cenzúra, két írása (Bölcső és Bagoly; Hazai tükrök) megjelenhetett, és 1954-ben Kossuth- díjat kapott. 1955-ben útlevelet is és tizenegy évi távollét után hazalátogathatott Farkaslakára. 1956 januárjában édesanyja temetésére érkezik haza majd szeptembertől másfél hónapot tölt szülőföldjén:

Farkaslakán, valamint Székelyudvarhelyen, Homoródfürdőn, a Hargitán. Ezalatt már irodalmi találkozásokra is sor kerülhet: Udvarhelyen felkeresi Tompa Lászlót, megismerkedik a fiatal Kányádi Sándorral. Az *Igaz Szó*-ban megjelenik az *Ördögölő Józsiás* c. színpadi játéka és tárgyalásokat folytat valamelyik darabjának bemutatásáról a marosvásárhelyi Székely Színházban, majd október 11-én a marosvásárhelyi Kultúrpalota nagytermében irodalmi estre is sor kerül.

A marosvásárhelyi napokat Nagy Pál, az *Igaz Szó* akkori szerkesztője idézi fel filozofi megbízhatósággal. Az esten szerepeltek: Tompa László Székelyudvarhelyről, Radu Boureanu Bukarestből, a Romániai Írószövetség képviselőjében valamint kolozsvári és marosvásárhelyi színművészek. Lelkes, zsúfolt ház fogadta az írókat. Tamási Áron bevezető szavai után – „ Voltak esztendők..., amikor valójában a magyar irodalom Mikes Kelemenje voltam. Annyi különbséggel mégis, hogy az én fejedelmem nem egy új Rákóczi volt, hanem a lelkiismeret, melyet az emberi gondolkodás, Erdély nemes hagyományai és a mai idők vajúdo eszményei tápláltak.” – felolvasta *Harmat és vér* című novelláját. Az est pontos programját különben maga Tamási is belefoglalta 1955–56-os naplójába. (Tamási Áron: *Emberi szavak*. Bp.Palatinus. 2003.)

Hazatérőben, október 15. és 18. között, Kolozsvárott több alkalommal találkozik Tamási íróársakkal, régi íróbarátaival és október 17-én délután a kolozsvári magyar egyetemi ifjúsággal. A találkozót az egyetem irodalmi körének vezetői kezdeményezték, akik tudomást szerezve Tamási Áron kolozsvári tartózkodásáról, – nyilván olvasva az *Utunkban* a marosvásárhelyi irodalmi estről szóló beszámolót – felkeresték Bányai László rektort, aki aztán jóváhagyta és Tamásinak hivatalos minőségében közvetítette is a kérést. A kolozsvári diákság hangulatán már a tanév elejétől érezhető volt, hogy megérintette őket a készülődő események előszele. A nyár folyamán sokan fordultak meg Magyarországon és szereztek ott baráti kapcsolataik révén közvetlen tapasztalatokat. Emellett a magyarországi sajtó jó néhány termékét, köztük az Irodalmi Újságot, elő lehetett fizetni Romániában. Tudott tehát a diákság a magyarországi változásokról, vitákról és ez adott jelentőséget Tamási Áron ottlétének. Nagy Benedek, akkor másodéves történezhallgató szavaival: „Ma már tudom, hogy két nemzedék találkozása ritka pillanatának voltam 19 éve-

sen, sokadmagammal részese és szemtanúja. Két nemzedéknek, amelyet fényévnnyire lökött egymástól a világháború, a rendszer- és impériumváltás. S hogy a legsúlyosabb elnyomás és önkény éveiben sarjadt nemzedék is végre megtalálta azt az öntudatát, amellyel felvette a két világháború közötti nemzedék kezéből kivert iránytűt, és arra a pontra jutott, hogy kifejezze akarátát miszerint életét a továbbiakban is a maga módján szándékszik alakítani. Éreztük, hogy a jószerevel indexre tett író közénk való érkezése valami egészen újat jelentett.”

Tamási szavainak elhangzása után a diákhozzászlósások következtek. Erről a legpontosabb információk az első Bólyai-perben elítélt Koczka György vallomásából származnak. A kérdések nyíltak voltak, a nehézségeket nem titkolók.

„Valahányadiknak én is felálltam – írja Nagy Benedek –, és olyasvalamit kérdeztem az írótól, mondaná el nekünk, hogy egy roppant idő (!), tizenkét esztendő után hazalátogatva, mit látott, mit tapasztalt és milyennek látja az ő népének életét? Egyszerre megint csend lett, amiből hirtelen megsejtettem, hogy már komolyra fordult a játék, és előljáróban, jórészt csalódva, most tőle várjuk a kiáltást, az igazságok kimondását, igazunk visszaigazolását, tőle, akinek nemcsak a neve, a tekintélye, de a külföldi állampolgársága is viszonylagos védettséget biztosít.”

Tamási Áron reakciója a felforrósodott hangulatra és a saját maga – több mint kényes – helyzetére a visszaemlékezés legmaradandóbb momentumai: „Az emelvény közepén ülő Tamási a mellette jobbról és balról ülő professzorokhoz fordult, velük néhány halk szót váltott, majd jóságosan reám nézett, villant egyet a tekintete, bólintott, majd ravasz-kásan elmosolyodott és felfelé tekintő fejét kissé elbillentve felállt, hogy válaszoljon. Valami olyasmivel kezdte – nem tudom szó szerint idézni, annyira izgultam (de biztos vagyok abban, hogy ’valahol’ ma is megvan a pontos szöveg) –, hogy ő most egy példabeszéddel válaszolna, ami valós történet is, hiszen vele történt meg, süldő legényke korában. Hogy volt neki egy pap nagybátyja – akinek végül is a taníttatását is köszönheti –, és aki, hogy az eszét és az életrealitását kiismerhesse, amikor csak tehette, kis történetekkel, szólásmondásokkal, vagy éppen találós kérdésekkel ’vizsgáztatta’. Egy ilyen alkalommal azt kérdezte tőle: Tudod-e hogy miért teremtette az Úristen a pityókát? – Nem tudom – feleltem –,

amire jött az idős pap-nagybácsi válasza: Azért, hogy a szegény embernek is legyen, amiről egy rend bőrt lehúznia!... Kitört a megkönnyebbült tapsvihár, értettünk a szóból, illetve azt hiszem, mindenki a neki leginkább megfelelő módon értelmezte a bölcs választ. A szuggesztív hatású, szép szál barna férfi nemcsak megnyugtatta a kedélyeket, de mint egy nagy varázsló, egyszerre derűs hangulatot teremtett a meglehetősen feszült és 'begörcsölt' hallgatóságban, és csattanós rögtönzésével ráfelelt a vele szemben támasztott elvárásokra is."

Budapestre visszatérve, Tamási Áron is belekerül a forradalmi események forgatagába: 1956. október 31-én már bekapcsolódik az egykori Nemzeti Parasztpárt utódjaként alapított Petőfi Párt irányító testületébe, az *Irodalmi Újság* 1956. november 2-i számában megjelenik *Magyar fohásza*, a további eseményeket pedig maga rögzíti 1956. november 4-én, a második szovjet beavatkozás hajnalán indított 1956–1957-es *Naplójában*.

Cholnoky Olga